

השלמת האדם שמשלים האדם עצמו על ידי מעשה, אף כי התורה בחזאי יש לה מעלה עליונה מצד שהتورה היא שכלית, מכל מקום לעניין זה שהמצה משפטת האדם שהאדם שלם וזה הוא יותר גדול כמו שהתבאר לפני זה. דמיון זה, כי אף שהיין יותר נחשב מן הלחם כי היין משמה אלהים ואנשימים, מכל מקום הלחם מפרנס ומשלים את האדם, ולפיכך מעלה הלחם שבו יושם האדם יותר עליון מן היין שהוא תוספת המדריגת ולא יושם האדם על ידו, וכך המשגה שהוא השלמת האדם כמו שהתבאר, הוא יותר מן התורה שאינה השלמת האדם ולפיכך סבר המשגה גדול. גענו כולם תלמוד תורה גדול שביא לידי מעשה, ר"ל כי יותר המעלה שיש ל תורה שהיא שלימות שכלי, הרי התלמוד מביא לידי מעשה גם כן ובמדריגת התורה היא הכל, ולפיכך תלמוד תורה גדול. ורבי יוסי הביא ראייה שהتلמוד גדול מצד הקדימה, שהרי תלמוד תורה קודם לכל המצות, וכיון שהتورה נתנה בזמן קודם שאור מכות מורה זה כי התורה עליונה, והוא על דרך שאמר הכתוב (במדבר י"ג) וחברון שבע שנים נבנתה לפני צווען מצרים, שכאשר יש לאחד מעלה על האחד אמר הכתוב שהוא קודם בזמן לפני השני ובארנו זה במקום אחר, וכן שאמרו אלף ראים שנה התורה נבראת קודם שנברא העולם ומורה קדימה זאת מעתה התורה על המשגה. אמן יש בדברי רבי יוסי עומק מופלג, ויש לך להבין אלו שלש מכות שיש בהם שלוש קדושים, החלה שמנפריש האדם החלה והוא דבר קדוש, תרומות ומעשרות שהוא מנפריש הוא קדוש, היובל כתיב (ויקרא כ"ה) וקדשתם שנת החמשים. ואלו שלשה דברים האחד החלה השני תרומות ומעשרות השלישי יובלות, לומר לך כי התורה היא על העולם ומדריגת העולם הם שלש. העולם התיכון הוא עולם המורכב שהוא מרכיב מן הפשוטים והאדם הוא ראש המורכבים, כנגד זה מכות חלה, שהמצה היא כשנעסה העיטה והוא הרכבה גמורה ואחר כך מנפריש מן העיטה חלה והוא קדוש, והאדם דומה לחלה וכן שאמרו במדרש (ב"ד פ"ד) וייצר ה' אלהים את האדם מן האדמה כאשה זו שמקשת עיטה במים ואחר כך מפרשת ממנה חלה כך אדם הראשון וייצר ה' אלהים את האדם

הגשמי ואם לא יעשה אותו האות הוא חסר, ולפיכך אם אי אפשר שתעשה המצוה על ידי אחרים, אין ראוי שיקח התורה שהיא שלמות ועלת האדם, שעל ידי התורה האדם שכלי והמצה אם לא יעשה אותה הוא חסרונו לאדם. יותר ראוי אל האדם שייהי נמצא בשלימות מבלי חסרונו אף אם לא היה לו מעלה שכלי, כי לו חסרונו שייהי לו עם זה מעלה שחסב לכלום. החסרונו מבטל המעלה שאין המעלה שחסב לכלום. אבל אם אפשר שתעשה המצוה על ידי אחרים והרי אין כאן חסרונו כאשר המצוה נעשה, וכאשר אין כאן חסרונו קניין התורה יותר קודם שהוא מעלה ושלימות יותר כמו שהתבאר: **ובירושלמי** (פה פ"א ה"א) רבי ברכיה ורבי חייא דכפר תחומיין חד אומר כל העולם אינו שווה לדבר אחד מדברי תורה וחיד אומר אפילו כל מצותיו אינם שווים לדבר אחד מדברי תורה עד כאן. וביאור עניין זה כמו שהתבאר, כי המצוה הם ע"י הגוף האדם והתורה היא שכלית לגמרי, שעל זה אמר הכתוב כי נר מצוה ותורה אור כמו שבארנו בהקדמת מסכת אבות. ולפיכך בודאי כל העולם הזה הוא גשמי אחד מדברי תורה שהרי העולם הזה הוא גשמי והتورה היא שכלית, ואף המצוות יש להם התייחסות אל הגוף כי המצוה נעשית ע"י גופו האדם, ומפני לכך כל המצוות אינם שווים לדבר אחד מדברי תורה:

ובפ"ק דקידושין (ל' ע"ב) היה ר' טרפון וokane בعلית בית נתוה נשאלת שאלה בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול בענה ר' טרפון ואמר מעשה גדול בענה ר' עקיבא ואמר תלמוד גדול גענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהتلמוד מביא לידי מעשה. תניא ר' יוסי אומר גדול תלמוד תורה שקדם לחלה ארבעים שנה לתרומות ומעשרות נ"ד שנה ליוובלות ק"ד שנה וכשם שהتلמוד קודם למעשה כך תחילת דינו של אדם אינו אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון וכשם שדינו קודם למעשה כך שכרה קודם למעשה שנאמר קדוּם ויתן להם ארצות גוים ועמי לאומים יירשו בעבור ישרמו חוקו ותורתו ינצרו וגוי עד כאן. ופירוש זה, כי סבר ר' טרפון מעשה גדול, בשביל שהיה סובר כי המשגה היא

הדין על המצוות שווה איינו, רק כי קרוב יותר לבא הדין על האדם בשבייל התורה מזו הדין על המצוות. וכן השכר הוא יותר קדם ויתר תחלה, וזה גם כן כי השכר הוא מן השם יתברך כמו שהוא הדין, ודבר אשר הוא קרוב אל השם יתברך כמו התורה שכרו קודם. והדברים האלה אשר אמרו כאן לא יסתור מה שאמרו (אבות פ"ג) כל אדם שמעשו מרובים מחכמו וכו', וכן מה שאמר שדבר זה איינו קושיא כלל, כי דבר זה נאמר מצד אחר כמו שבארנו, כי המוצה שאי אפשר שתהיה נעשה על ידי אחרים המוצה היא חיוב על האדם לכך בודאי קודמת, ועל זה אמרו לא המדרש עיקר אלא המעשה, עיקר המוצה היא המדרש עיקר ואם יעבור המוצה יהיה האדם שלימיות האדם ואם יעבור המוצה הוא חסר, ובזה שיקף המעשה עיקר המדרש הלא תוספת מעלה, אבל אם יש מצוה שאפשר שתהיה נעשה על ידי אחר כמו הכנסת כלה והלוויות המת שאחרים יעשו בודאי התלמוד קודם כמו שבארנו:

פרק א' דמגילה (ט"ז ע"ב) אמר רב ואי תימא ר' יצחק בר שמואל בר מرتא גדול תלמוד תורה מבניין הביתiscal זמן שהיה ברוך בן גליה קיים לא הניחו עזרא ועלה אמר רבה בר בר חנה אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא ממשmia דרב גדול תלמוד תורה מכבוד אב ואם שכל אותם שנים שהיה יעקב בית עבר לא נענש עלייו וכו'. פירוש דבר זה, כי התורה היא על כל מצות, ואף כי בית המקדש הוא קדוש אין דומה לקדושת התורה שהיא קדושה לגמרי שהיא שכילת, ואלו בית המקדש הקדושה חלה על הבית שהוא גופו וגוף, מה שאינו כן בתורה שהיא אלהית בעצמה ואין מצורף אל דבר גשמי. ומפני זה אמר גדול תורה מן כבוד אב ואם אף כי הוקש כבוד המקומם כדאמרינן בקידושין (ל"א ע"א), מצד שגם אב ואם מהם נברא האדם ולפיכך יש כאן דמיון מה אל השם יתברך. ועם כל זה מצד שהאב והאם מצד עצמם הם ב"ז, ובשיביל כך הם דומים אל בית המקדש שהוא מעצם ובניהם וקדושה עליונה חלה עליהם, וכן האב והאם הםبشر ודם והם שותפים עם השם יתברך כי גם הם התחילה לאדם ומהם בא האדם כמו שבא מן

מן הארץ, והאדם הזה יש בו קדושה כי נבדל האדם מן כל שאר המורכבים והוא דומה להלה מן העיטה. המדרישה השניה הוא מדריגת הפשוטים שאין בהם הרכבה כלל, וכנגד זה מצות תרומות ומעשרות, כי מצות תרומות ומעשרות כאשר הבריאה בשלימות דהינו אחר המרוח ואו הוא דגן בשלימות, וזהו מצות תרומות ומעשרות היא כנגד הפשוטים שאין בהם הרכבה. המדרישה השלישייה מעלה נבדلت בלתי גשמי שאינו תחת הזמן כלל, וכנגד זה היובל שהוא שנת חמישים שאין בו ספירה, כי מ"ט יש בהם ספירה שהוא הזמן, אבל שנת חמישים אין בו ספירה כלל כמו השנה ספירה ביום חמישים של עצרת כי עולם הגבל העליון איינו תחת הזמן כלל, ומכל מקום יש אל המעלת הזאת צירוף וחבר אל המ"ט שנת חמישים שנה יש לו חבר וצירוף אל המ"ט שנים אשר הם הזמן. ואלו שלש מדריגות הלא היה קודם כי כך המורכב הוא קרוב לאדם, ואחר כך תרומות ומעשרות, ואחר כך יובלות כל דבר שהוא קרוב אל האדם הוא יותר קודם. אמנים התורה היא קודם הכל, بما שההתורה היא שכילת למורי, כי מדריגת הנבדלת כמו היובל יש לה צירוף לחבר אל הגוף ולכך שנת חמישים הוא מצטרף אל מ"ט שנה, אבל התורה השכילת אין לה שום צירוף אל הגוף ולפיכך אין לה התלות בזמן כלל. ותיקף מיד נתנה התורה כאשר יצא מצרים ואו היו ראוים ישראל אל התורה ולא קודם, וראו היהת התורה שתנתן מיד בaczatom מצרים רק שהוזכרו ישראל קודם פרישה מן אמת מצרים. ועד שלשה חדשים לא היה נחשב פרישה מהם כמו שמבואר במדרש (ילקו"ש יתרו). ופירשנו זה במקומו שאין לTORAH התלות בזמן כלל, וכך קידימת התורה מורה שהיא על כל המצאות, שכל המצאות תלויים במעשה המשעה על ידי גופו האדם שהוא גשם ולכך למצאות נתנו בזמן, אבל התורה אין זמן לה. אמר שכשם שתלמוד גדול כך תחלת דינו איינו אלא על דברי תורה. פירוש זה, כי החוטא בדבר שהוא קרוב אל השם יתברך אין ספק שקדם דבר זה לדין, כי דין הוא מן השם יתברך ואשר הוא קרוב אל השם יתברך קודם להיות הדין עליו. ואין הபירוש שהדין על התורה הוא יותר גדול מן

כִּי מִפְנֵי שַׁה תּוֹרָה הִיא שְׁכִילִת אֱלֹהִת הִיא עַל
הַכֶּל, שַׁה כֶּל יִשְׂלֹחַ לְזִירּוֹת וְחַבּוֹר אֶל הַגְּשֻׁמִּי זָוַת
תּוֹרָה אֱלֹהִת שַׁה הִיא נִבְדַּלְתָּ לְגָמְרִי:

הַשְּׁם יִתְבָּרֵךְ הַכֶּל, וְעַל הַכֶּל הוּא. תַּלְמֹוד תּוֹרָה לְפִי
שַׁתַּלְמֹוד תּוֹרָה הוּא שְׁכִילִי זָוַת קְדוּשָׁה גְּמֹרָה.
לְכֹךְ אִם מִנִּיחָה אָבִיו וְאָמוֹ וְהַוְּלָךְ לְלִמּוֹד תּוֹרָה
אִינוּ נָעֲנֵשׁ, וּבָזָה בָּאָרוּ כִּמָּה גָּדוֹל תַּלְמֹוד תּוֹרָה,

פרק ב

הוּא גָּמִירִי ר' א' אָוֶר מָה שֶׁלֶשׁ מִשְׁקִין הַלְלוּ
נְפָסְלִים בַּהִיסְחַדְעַת אֶפְרַיִם תּוֹרָה מִשְׁתְּכַחַת
בַּהִיסְחַדְעַת עַד כָּאן. בַּמְאָמָר הַזֶּה בָּא לְבָאָר
אִיהָ מְדָה יַדְבֵּק בָּה עַד שְׁמַצֵּד אָוֹתָה מְדָה אָפְרַיִם
שִׁיכָה לְתּוֹרָה, זָוַת הַמְדָה אִי אָפְרַיִם בְּשָׁוָם אָפְרַיִם
שִׁיגְיָע אֶל תּוֹרָה, וְזָוַת הַמְדָה הִיא הַעֲנוֹתָה. וְמְדָה
הַעֲצִימָה שְׁגָרָה לְמִשְׁה שְׁהִיא מִקְבֵּל תּוֹרָה, הִיא
הַעֲנוֹתָה אֲשֶׁר הִיתָּה עַלְוָה יוֹתֵר מִעֵם כָּל אָדָם אֲשֶׁר
עַל פְּנֵי הָאָדָמָה וְלְכֹךְ זָכָה לְתּוֹרָה. וְכָמוֹ שָׁאמַרוּ
זְכוּרְוּם לְבָרָכה בְּאַגָּדָה בְּפֶרְקָה ר' ע' (שְׁבַת פ' ט ע' א)
הַוְּאֵיל וְמַעֲטָת אֶת עַצְמָךְ תְּקַרְאֵת תּוֹרָה עַל שְׁמֵךְ
שָׁנָאָמָר זְכוּרְוּ תּוֹרָת מָשָׁה עַבְדִּי וּכְמוֹ שְׁמַבוֹאָר.
וּבְעִירּוֹבִין (נ"ה ע' א) אַצְלָל לֹא בְשָׁמִים הַיָּא
לֹא בְגַסִּי רֹוח הַיָּא, שָׁאַיָּן לְהַתּוֹרָה שִׁיכָות כָּל
לָגָס רֹוח שַׁהְוָא בְּעַל מְדָה גְּשִׁמִּתָּה, וַרְאֵיה לֹהֶה כִּי
לְשׁוֹן גָּסּוֹת מַוְרָה עַל עֲבֹות וְגָסּוֹת וְהַעֲבֹות הַוָּא
לְגַשֵּׁם. וְעוֹד הַגַּשֵּׁם יִשְׂלֹחַ לְרָחִיקִים מוּגְבְּלִים, וְזָהָו
מִדָּת גַּס רֹוח שַׁהְוָא מִגְבֵּיל עַצְמוֹ בְּגָדְלֹות לְוֹמֶר
כִּי כֹּךְ וְלֹא גָּדוֹל הַוָּא, לְכֹךְ אִין רָאוּי מְדָה זוֹאת
אֶל תּוֹרָה שַׁהְיָה שְׁכִילִת וְלֹא יָכַנס הַשְּׁכִיל בְּגַדְרַת
הַגְּבוּל אֲשֶׁר הַגְּבוּל הַוָּא שִׁירֵךְ אֶל דָּבָר הַגְּשִׁמִּי.
זָהָו שָׁאמַר מָה הַמִּים מִנִּיחָה גְּבוּהָה וְהַוּלָּכִים
לְמִקְומָם נִמְוֹךְ, פִּירּוֹשׁ כְּמוֹ שְׁתְּרָאָה הַתְּפִשְׁטוֹת הַמִּים
לְכָל צְדָה תְּמִיד וְאִין לִמִּים גָּדר וְגַבּוּל, לֹא כְמוֹ
הַגַּשֵּׁם שְׁמַתְפִּשְׁטָת כְּפִי גָּדְלֹו אֶבֶל הַמִּים הַמִּים הַוּלָּכִים
וּמַתְפִּשְׁטִים תְּמִיד מַבְלִי גַּבּוּל כָּל, וּלְפִיכְךָ מִנִּיחָה
הַמִּים מִקְומָם גְּבוּהָה וְהַוּלָּכִים לְמִקְומָם נִמְוֹךְ, שְׁמִיקָּם
הַגְּבוּהָה يִשְׂלֹחַ לְגַבּוּל שַׁהְוָא מִגְבֵּל בְּשַׁטָּח שְׁלֹו וְהַמִּים
מִנִּיחָה מִקְומָם הַגְּבוּהָה שִׁישַׂ לְגַבּוּל וְהַוּלָּכִים לְמִקְומָם
גְּנוּךְ שְׁלֹא יוּגְבֵּל, וְכֹךְ תּוֹרָה שַׁהְיָה שְׁכִילִת וְאַזְן
גַּבּוּל לְהָא, לְכֹךְ מִנְחַת מִקְומָם הַגְּבוּהָה הַיְיָנוּ גַּס רֹוח
שְׁמַגְבֵּיל עַצְמוֹ שְׁלֹבֶל כֹּךְ הַוָּא גָּדוֹל, וְהַוְּלָכָת לְמִקְומָם
נִמְוֹךְ הַמִּים שְׁפָלִי רֹוח בְּעַלְיָה עֲנוֹתָה שַׁהְיָה אֶבֶל גְּבִילִים

מִפְנֵי כִּי תּוֹרָה הַוָּא הַשְּׁכִיל הַעֲלִיוֹן וְקַשָּׁה לְקִנּוֹת
תּוֹרָה שַׁהְיָה שְׁכִיל הַעֲלִיוֹן, לְכֹךְ צְרִיךְ
שִׁיהְיָה אֶל הָאָדָם הַכְּנָה שְׁכִיל הַתּוֹרָה וְאֶל"כְּ לֹא
יִקְבְּלָ אֶתְּתָה. וְהַהְכָּנה שְׁצְרִיךְ לְתּוֹרָה הַמִּם דְּבָרִים
הַרְבָּה מְאֹד עַד שַׁהְיָה רָאוּי אֶל תּוֹרָה, כִּי הָאָדָם
הַוָּא בְּעַל גּוֹף וְהַתּוֹרָה הַיָּא שְׁכִיל אֶלְהִי, לְכֹךְ צְרִיךְ
הָאָדָם שִׁיהְיָה רָחוֹק מִן הַמִּדּוֹת שְׁהָם גְּשִׁמִּים וְצְרִיךְ
לְדַבְּקָ בְּמְדָה שַׁהְיָה שְׁכִילִת. וּעַיקָּר הַמִּדָּה שַׁהְיָה
שְׁכִילִת הַיָּא הַעֲנוֹת כְּמוֹ שִׁתְבָּאָר עֲנֵנָה זָה בְּמִקְומָה,
וְלְכֹךְ אִי אָפְשָׁר לְקִנּוֹת תּוֹרָה כִּי אִם בְּעַל מְדָה
זֹאת :

— **וּבְפֶרְקָה קָמָא דְתַעֲנִית** (א' א), אמר רב חנניה
בר אידי לְמַה נִמְשָׁלוּ דְבָרִי תּוֹרָה לְמַיִם
דְכַתִּיב הָוִי כָל צָמָא לְכֹוּ לְמַיִם לְוֹמֶר לְךָ מַה מַיִם
מִנִּיחָה מִקְומָם גְּבוּהָה וְהַוּלָּכִים לְמִקְומָם נִמְוֹךְ אֶפְרַיִם
תוֹרָה אִין מַתְקִים אֶלְאָ בְּמַיִם שְׁדַעַתָּו שְׁפָלָה.
וְאָמָר רָבִי אָוְשָׁעְיָא לְמַה נִמְשָׁלוּ דְבָרִי תּוֹרָה בְּגַן
מִשְׁקִין הָאָלוֹ כִּמִּים וְכִיּוֹן וְכְחַלֵּב דְכַתִּיב הָוִי כָל
צָמָא לְכֹוּ לְמַיִם וְכְתִּיב וְלְכֹוּ שְׁבָרוּ בְּלֹא כְּסָף וּבְלֹא
מַחְיָר יִיּוֹן וְחַלֵּב לְוֹמֶר לְךָ מַה שֶׁלֶשֶׁ מִינִי מִשְׁקִין
הָלָלוּ אִין מַתְקִים אֶלְאָ בְּמַיִם שְׁדַעַתָּו שְׁפָלָה
דְבָרִי תּוֹרָה אִין מַתְקִים אֶלְאָ בְּמַיִם שְׁדַעַתָּו שְׁפָלָה
עַלְיוֹן וְהַיְיָנוּ דָמָרָה לִיהְיָה בְּרַתִּיהְיָה דָקִיסָר לְרָבִי
יְהוֹשֻׁעַ בָּן חָנָנִיא אֵי חַכְמָה מִפּוֹאָרָה בְּכָלִי מִכּוֹעֵד
אָמָר לְהָבִתִּי אַבְיךָ בְּמַאי רָמָא חַמְרָא אָמָרָה לִיהְיָה
בְּמַאֲנִי דְפָחָרָא אָמָר כָּולִי עַלְמָא בְּמַאֲנִי דְפָחָרָא
וְאַבְיךָ בְּמַאֲנִי דְפָחָרָא אָמָרָה לִיהְיָה בְּמַאֲנִי נִירְמִי אָמָר
לְהָכֹונָתְךָ בְּמַאֲנִי דְחַשִּׁיבָתְךָ רָמוּ בְּמַנָּא דְכַסְפָּא וְדַהְבָּא
אַזְלָא רָמִי לְחַמְרָה בְּמַאֲנִי דְדַהְבָּא וְכְסָפָא תְּקִיף
אָמָר לְהָבִתִּי אַבְיךָ בְּמַאי חַמְרָה לִיהְיָה בְּרַתִּיהְיָה לִיהְיָה
רָבִי יְהוֹשֻׁעַ בָּן חָנָנִיא אָמָר לִיהְיָה אַמְאִי אָמָרָת לִיהְיָה
הַכִּי אָמָר לִיהְיָה כִּי הַכִּי דָמָרָה לִי אַיִּהְיָה הַכִּי אָמָרָי
לִיהְיָה אַיִּכָּא דְשָׁפְרִי וְגָמְרִי אֵי הוּוּ סְנוּ טְפִי